

Bondestandens Skyts-Gud

Taler

Ole Elias Holck

Dato

11 mai 1814

Sted

Eidsvoll

Omstendigheter

Riksforsamlingens debatt om odelsretten

- 1 Antagende som Grundsætning: «at den ingen lunde kan kaldes fri Statsborger, hvis private Vilkaar, det staaer i en anden hans Medborgers Magt at bestemme,» maae jeg ogsaa antage som uimodsigelig Sandhed: «at saa ofte en Norsk Odels eller Selveier-Gaard overgaaer til Fæste eller Forpagtning, skeer et directe
- 5 Indgreb eller Indskænkelse i den norske Bondestands Rettigheder og Frihed. -

Jeg maa saaledes antage som afgjort, som almindelig erkjendt: at naar samtlige Norske Odelsbonder, overgik til at blive Fæstere eller Forpagtere, bleve de mindre frie, mindre lykkelige, og fik et langt mindre Borgerværd, end de nu

10 have. -

Gaaende ud fra disse Principis, har jeg ikke uden med høi Grad af Opmerksomhed kunnet betragte, den ved sin Ælde saa ærværdige Odelsret. - Ikke nævner jeg denne vigtige Slagbom for den norske Bondestands Frihed,

15 uden det oprigtigste Ønske: at kunne bringe mit Hiertes udeelte Følelse i denne Henseende, til at fæste saa dybe Rødder hos enhver Normand, som den har fæstet hos mig. -

Det var ubeskedent, om jeg paatog mig at giendrive, hvad langt kyndigere

20 Mænd, kunne have fundet sine Grunde, til at indvende imod denne ældgamle, og Norge ligesom egne Rettighed! Det skulde fore mig langt udenfor mine Hensigter at opregne hvad der er sagt og mueligen endnu kunne siges saavel for som imod den! Kuns vover jeg at sige: At det Onde, mange have tilskrevet den, neml: «at være en Anledning til Processer», finder jeg at være en utilstrækkelig

25 Modvægt imod den - i mine Tanker - store Gavn for den Norske Bondestands Frihed. - Endskjønt langt fra at være Jurist, har jeg kjendt mange Odelsprocesser, og de have fast alle reist sig fra Lovens Dunkelhed i at fastsætte Odelsfølgen;

eller med andre Ord: de have reist sig fra Tvivl og Uvished om: hva der var den egentlige og nærmeste Odelsberettigede. - Mere bestemte Love i denne Henseende, skulde vel næsten aldeles udrydde Odelsprocesserne, der allerede ere ved de senere Lovforbedringer i høi Grad formindskede. - Kuns for den, eller de af mine Landsmænd, der ei har kunne overbevise sig om Odelsrettens Vigtighed for den norske Bondestand, vover jeg at fremsætte følgende Qyæstioner:

A/

Hvad kan være Aarsagen til, at den norske Bonde, fast ene (paa de offentlige Godser nær) ere med enkelte Undtagelser, Eier af LandEiendommene, og derved nyder den store Rettighed, Naturen selv synes at ville forsvare, neml: at den som ved sit Arbeide og Sveed tvinger Jorden til Frugtbarhed, er nærmest berettiget til dens eiendommelige Besiddelse, hvorved han aldeles betrygges for det daglige Herredømme som flyder af den modsatte Indretning, naar Bonden kuns er at ansee som Tjenestetyende for andre Stænder, der vel maaskee lode ham et knapt Udkomme, men derhos nok sørger for, at Overskudet, skjønt frembragt ved Bondens Slæb, dog tilflyder deres Casse, skuende ofte haant, til den Træl der gav det? Skulde ikke Odelsretten være den Skyts-Engel, som har bevaret den Norske Bonde fra et Onde, der i alle andre Lande - vel i større og mindre Grad - trykker denne hæderlige Stand? - Ingen indvende: Det haarde Klimat, og tildeels utaknemmelige Jordbund, har gjort anden Indretning umuelig, og derfor gives her ingen eller faa samlede Godse, og følgelig heller ingen Herskaber. - Jeg henviser i saa Fald til Naboelandet, og den nordligere Deel af Rusland, hvor Klimat Jordbund og Indtægtskilder i det hele, vist ikke ere bedre end i mange Egne af Norge, og dog mangler Bonden der, ikke sine Plagefogder. -

B/

Hvorfor udmerker den Norske Bonde sig, saa kjendelig fra Bonden i andre Lande, ved en større Aands Fyrighed og Legems Raskhed; mere Følelse for Frihed, og større Kjerlighed til Fædrelandet? Mon disse Egenskaber ikke grunde sig paa Landets borgerlige Indretninger der sikre Bonden sit Værd, som fri Statsborger, hvilket han umueligt kan være, hvor Herremaand, Forvaltere, Ladefogder etc, dagligen lade ham see og føle deres private Vælde over ham? Har man vel andet end Odelsretten at takke for, at ikke hine for Bonden plagende Væsener gives i større Mængde i Norge, og hvo borger os for, at ikke disse, ogsaa her vilde opvoxne, naar Bondefrihedens stærkeste Brystværk Odelsretten nedrives? Det er ingenlunde nok, at personlige arvelige Forrettigheder, for fremriden afskaffes; den rige Mand behøver ikke disse for at komme i Besiddelse af Landeiendommene, og saaledes Tid efter anden

indskrænke Bondestandens Frihed og hidtil havde Rettigheder, hvilket Tab
længere hen i fremtiden, nødvendig maatte have en skadelig Indflydelse paa
70 National-Characteren. - Der maa altsaa gives den hæderlige Stand, denne Statens
første Grund-Stytte, en Modvægt, der kan afholde ethvert Angreb paa dens
nærværende frie og lykkelige Tilstand, og jeg indseer ikke, hvad man her skulde
med Nytte, og uden at gjøre et altfor voldsomt Indgreb i Eiendomsretten,
kunne sætte i Odelsrettens Sted.

75 Ere disse mine Begreber om den Norske Odelsret, ikke aldeles Vildfarelser, saa
fortjener vel denne Bondestandens Skyts-Gud, at finde Plads i Rigets vordende
nye Constitution; for fremtidig at sikres for aldeles Undergang. - Mange - ja
endog kyndige Mænd - have arbeidet for dens Tilintetgjørelse; men neppe
80 skulde jeg troe, at disse have haft Kundskab nok om den norske Bondes særegne
nationale Aand, for at overbevises om, der store Værd, han selv setter paa denne
igiennem 1.000 Aar nedarvede Rettighed. - Hvilken Satisfaction for den
udlevende Olding, der anvendte sit hele Livs Kræfter paa Odels-Jordens
Dyrkning, naar han staaende paa Bredden af Graven kan sige: «Jeg arbeidede
85 ikke forgieves! den ved mit tunge Arbeide og Sved forbedrede Jord, jeg som
Odel imodtog af mine Forfædre, gaaer i Arv til min Søn, der ligesom jeg, her vil
finde Udkomme, her være frie og lykkelig! Hverken Rænker eller Avindsbud,
kan berøve ham denne Jord, thi hans Odelsret sikrer ham den, og fra Odelsret er
Bondens Frihed uadskillelig» -

90 Af en saadan Bondestand tør man vel love sig - og Erfarenhed har jo viisr det - et
usvigeligt Værn mod Landets Fiender, forudsat: at man ikke - efter mig
ubegribelige Projecter - ophæver Værnepligten, og vil søge sit Forsvar hos
Leiesvende. Man maatte da forglemme den oprindelige Aarsag til alle Staters
95 første Tilblivelse, som dog umiskjendelig har været: fælles Sikkerhed. -

Kilde

Eli Fure (red): Eidsvoll 1814. Oslo 2013, s. 254-257

Emner

1814, Odel, Odelsretten

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/bondestandens-skyts-gud>